

Latvijas Republikas Valsts prezidenta kanceleja Prezidenta preses dienests

Pils laukums 3, Rīga-50, LV-1900, tālr. 7092122, fakss 7320404,
prese@president.lv, www.president.lv

Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas runa Žanim Lipkem veltītā pieminekļa atklāšanā 2007. gada 4. jūlijā

Augsti godātie ebreju kopienas pārstāvji,
Godātie rabīni,
Ministri,
Godātais Rīgas pilsētas mēra kungs,
Ekselences, dārgie viesi,
Dāmas un kungi,

Mēs visus šodien aicinām atcerēties divas pilnīgi atšķirīgas cilvēka rakstura un dabas izpausmes. No vienas puses, kā katru gadu, mēs noliecam galvas upuru priekšā, lūdzam Dievu par viņu dvēseles mieru un, raugoties uz sinagogas nodedzinātajām drupām, atceramies visas tās nevainīgās dvēseles, tos miermīlīgos civiliedzīvotājus - sirmgalvjus, bērnus, zīdaiņus, pieaugušos, jauniešus, kas bez atšķirības tika iznīcināti brutālā un necilvēcīgā veidā vienīgi tāpēc, ka viņi piederēja ebreju tautībai un reliģijai. Un tas notika nacisma ideoloģijas – rasisma vārdā, kas ir viens no tiem paraugiem cilvēces vēsturē, kur viena ļaunu grupa sevi uzstāda it kā par tiem īstajiem un vienīgajiem cilvēces pārstāvjiem. Viņi vienīgie it kā iemieso tos, kuri ir cienīgi sevi saukt par cilvēku, un jebkāda iemesla dēļ, un tādi vēstures gaitā ir bijuši visdažādākie, citus vienkārši sauc par zemcilvēkiem vai necilvēkiem, izstumj viņus no cilvēku kopības un līdz ar to atņem viņiem visas tās tiesības un cieņu, ko jebkurš cilvēks pēc savas būtības ir pelnījis.

Antisemitisms un holokausts pieder pie klajākajām un traģiskākajām šādas attieksmes izpausmēm visā pasaules vēsturē. Un tā pašā saknē balstās uz to, ka mēs neatzīstam jebkuru citu cilvēku kā sev līdzvērtīgu, kā savu brāli un māsu. Cīnoties pret šāda veida parādībām mūsu zemē vai jebkur pasaulē, mums ir jāatgriežas pie vienas pamata tiesības un principa – jau no dzimšanas jebkurš cilvēks pieder cilvēku rasei, un kā *homo sapiens* visi cilvēki ir vienlīdzīgi. Ir zinātniski pierādīts, ka tīri ģenētiski un fizioloģiski mēs visi esam radi, mēs esam viena suga, viena cilvēku saime. Nav atšķirību nedz starp rasēm, nedz ko citu, un nedrīkstam nekad uz jebkādiem pamatiem jebkuru vienu cilvēku grupu stādīt augstāk par citām. Tam nav attaisnojuma.

Princips, kas mums jāatceras, raugoties uz šīs sinagogas drupām, sērojot par visiem tiem ebreju kopienas pārstāvjiem, kas ir apglabāti nu jau apzīmētos un atpazītos kapos un arī vēl tajos, kurus mēs vēl meklējam un kurus ar laiku arī apzīmēsim, ir princips, ka tie bija visi mūsu brāļi un māsas. Viņu zaudējums ir mūsu kā latviešu zaudējums, viņu zaudējums ir zaudējums cilvēcei. Tādu mēs nedrīkstam vairs nekad pieļaut, par tādu mēs sērojam. Mēs notiesājam visus tos, kas ar to bija saistīti - gan tos, kas ienāca ar bruņotu spēku kā okupanti, gan tos, kam bija izvēle un kas izvēlējās ar viņiem sadarboties. Un gadījumā ar ļaudīm, kas pastrādāja necilvēcīgus noziegumus, mēs redzam vienu ekstrēmu izpausmi – to, kāds cilvēks nedrīkst būt, to, kādu mēs viņu nosodām, to, pret kādu mums ir jāturpina cīnīties un sargāt, lai tādi neparādās mūsu vidū un nekad neiegūst varu.

Šis piemineklis ir pierādījums otrai cilvēces iespējamībai. Un tie ir cilvēki, kas ir gatavi aizstāvēt savu brāli, riskējot ar savu dzīvību un zināmos gadījumos arī atdodot savu dzīvību par savu brāli, kas ir briesmās. Un uzskatot par savu brāli ne tikai savu pašu

tautības vai ticības locekli, bet arī jebkuru citu cilvēku – vienkārši tāpēc, ka viņš ir cilvēks.

Žanis Lipke bija viens no tādiem cilvēkiem, viņš dzīvoja vienkāršā Pārdaugavas namiņā, riskēja ar savu, sievas Johannas un dēlu Alfrēda un Zigfrīda dzīvībām, lai savās mājās vien izglābtu vairāk nekā 30 cilvēku. Pierunāja arī domubiedrus Dobeles apvidū, kur vesela virkne ļaužu palīdzēja tieši viņam arī vēl daudzus citus izglābt. Šie cilvēki uzņēmās risku, un visi tie 269, kas šobrīd ir apzināti, un vēl vairāki desmiti, par kuriem tiek vākta patlaban informācija, kam paliek vietas uz šī pieminekļa, visi šie cilvēki, glābjot citus, savu dzīvību pakļāva nāves draudiem, un vismaz 40 no viņiem, kas ir apzināti, tika arī gestapo arestēti un nosūtīti uz koncentrācijas nometnēm, kur vairāki no viņiem gāja bojā. Tas nozīmē, ka tas, ko darīja Žanis Lipke un viņam līdzīgie, bija īpašas varonības izpausme, jo glābt cilvēku brīdī, kad ir viegli viņam pasniegt roku, arī tas jau ir cēli un tencināmi, bet glābt cilvēku brīdī, kad pats riskē ar savu dzīvību, tā tiešām ir cēla un ievērības cienīga lieta.

Doma par pieminekli Žanīm Lipkem un Latvijas ebreju glābējiem radās manas prezidentūras sākuma gados, un es vēlētos pateikties visiem tiem, kas ar lielu atdevi, mīlestību un pārliecību šo projektu ir palīdzējuši virzīt uz priekšu. Es nespēju šeit viņus visus nosaukt vārdā, bet katrā ziņā ebreju kopienas vadītājam Arkādijam Suharenko ir bijusi ārkārtīgi nopietna loma. Mūsu Vēsturnieku komisijas biedrs Džordžs Švābs, kas ir arī holokausta pārdzīvotājs, tāpat arī viņa līdzgaitnieks Stīvens Springfilds, kas arī darbojies mūsu Vēsturnieku komisijā, un arī ir holokausta un arī komunistu aresta pārdzīvotājs, ir ļoti sirsnīgi atbalstījuši šo projektu. Mans bijušais ārštata padomnieks Sols Bukingolts iesaistījās šajā projektā, tajā iesaistījās daudzi citi, kuriem visiem šeit, vārdā arī neminētiem, mana kā prezidentes vissirsnīgākā pateicība. Man tas ir bijis ļoti būtiski un svarīgi, un es esmu ļoti pateicīga visiem tiem, kas aktīvi šeit darbojās, tajā skaitā Rīgas pilsētas mēram un Rīgas pilsētas domei, kas aktīvi bija gatavi šo vidi sakārtot tā, lai piemineklim te būtu adekvāta un pienācīga vieta, un mums tagad, no šīs dienas uz priekšu, šajā vietā pulcējoties, būs līdzsvarota iespēja pārdomāt, kas ir cilvēka sūtība, kas ir cilvēka būtība. No vienas puses, tāpat, necilvēciskums, par ko liecina šīs sinagogas drupas, nepiedodami noziegumi, kurus nekad nedrīkstam aizmirst, bet no otras puses – cilvēcīga humānisma un cilvēkmīlestības pilna atdeve, kāda tā bija Žanīm Lipkem un viņam līdzīgiem, kas ir iemūžināti šajā piemeklī. Lai tie mums kalpo par paraugu, kuru cēlumam mēs vēlamies sekot.